

KIELIOPPIA LUONNOSSA

Koira todella näkee nenällään – sokeat koirat pärjäävät paljon paremmin kuin sokeat ihmiset
OPETTAJALLE

Teksti sopii käsiteltäväksi viidesluokkalaisten ja sitä vanhempien kanssa. Tekstissä on fysiologisia termejä, kuten *hajuhermo*, *takaraivolohko*, *näköaistimus*. Siinä myös kuvataan sellaisia fysiologisia rakenteita, jotka ovat arkihavainnon ulottumattomissa: *kuonosta lähtevät hajuhermot ovat verkottuneet viidellä suoralla hermoyhteydellä aivojen eri osien kanssa*. Lisäksi siinä on metaforisia lausekkeita, kuten *koira näkee nenällään*, *koirat rakentavat mielikuvia*. Osa lauseista taas on muutoin abstrakteja: *hermoyhteyden olemassaolo ei riitä todistamaan hajuaistimusten ja näköelämysten yhteyttä*. Tekstin ymmärtäminen vaatii kykyä nähdä konkreettisen tason yli. Sisällön avaaminen edellyttää yhteistä opetuskeskustelua.

Kun sisällöstä on keskusteltu, voidaan kiinnittää huomiota tekstin verbeihin. Tehtävissä oppilaita pyydetään kirjoittamaan tietyistä tekstin verbeistä sanakirjamuoto eli ensimmäinen infinitiivi. Tehtävä onnistuu, jos oppilas hahmottaa verbin taivutusluokan. Tekstissä on kaikkien viiden verbityypin verbejä erilaisissa taivutetuissa muodoissa. Verbityyppiharjoitus sopii erityisesti suomea toisena kielenä opiskeleville. Verbien korrektia taivutusta helpottaa, kun osaa ryhmitellä verbejä eri luokkiin. Taivutetusta sanasta voi olla vaikea päätellä a-infinitiiviä, jollei ole oppinut mitään strategiaa päättelyn avuksi. Jos termi a-infinitiivi tuntuu liian kielitieteelliseltä, voi oppilaille puhua *sanakirjamuodosta* tai *perusmuodosta*.

Verryttele ensin!

Etsi tekstistä verbi alla Teksti sopii käsiteltäväksi viidesluokkalaisten ja sitä vanhempien kanssa. Tekstissä on fysiologisia termejä, kuten *hajuhermo*, *takaraivolohko*, *näköaistimus*. Siinä myös kuvataan sellaisia fysiologisia rakenteita, jotka ovat arkihavainnon ulottumattomissa: *kuonosta lähtevät hajuhermot ovat verkottuneet viidellä suoralla hermoyhteydellä aivojen eri osien kanssa*. Lisäksi siinä on metaforisia lausekkeita, kuten *koira näkee nenällään*, *koirat rakentavat mielikuvia*. Osa lauseista taas on muutoin abstrakteja: *hermoyhteyden olemassaolo ei riitä todistamaan hajuaistimusten ja näköelämysten yhteyttä*. Tekstin ymmärtäminen vaatii kykyä nähdä konkreettisen tason yli. Sisällön avaaminen edellyttää yhteistä opetuskeskustelua.

Kun sisällöstä on keskusteltu, voidaan kiinnittää huomiota tekstin verbeihin. Tehtävissä oppilaita pyydetään kirjoittamaan tietyistä tekstin verbeistä sanakirjamuoto eli ensimmäinen infinitiivi. Tehtävä onnistuu, jos oppilas hahmottaa verbin taivutusluokan. Tekstissä on kaikkien viiden verbityypin verbejä erilaisissa taivutetuissa muodoissa. Verbityyppiharjoitus sopii erityisesti suomea toisena kielenä opiskeleville. Verbien korrektia taivutusta helpottaa, kun osaa ryhmitellä verbejä eri luokkiin. Taivutetusta sanasta voi olla vaikea päätellä a-infinitiiviä, jollei ole oppinut mitään strategiaa päättelyn avuksi. Jos termi a-infinitiivi tuntuu liian kielitieteelliseltä, voi oppilaille puhua *sanakirjamuodosta* tai *perusmuodosta*.

KIELIOPPIA LUONNOSSA

Koira todella näkee nenällään – sokeat koirat pärjäävät paljon paremmin kuin sokeat ihmiset
OPETTAJALLE

Verryttele ensin!

Etsi tekstistä verbi alla oleviin verbityyppilokeroihin.

1. puhu/a, luke/a – tavallisin verbityyppi, jonka infinitiivin tunnus on -a/-ä; huomaa astevaihtelu: puhu/n, lue/n
lähteä, rakentaa, verkottaa, kuvantaa, kiinnostaa, tuntea, painottaa, riittää, saattaa, sopia, pystyä, leikkiä, suunnistaa
2. arvioi/da, syö/dä – infinitiivin tunnus on da/-dä; ryhmään kuuluvat yksitavuiset ja kolmi- tai useampitavuiset verbit: syö/n, arvioi/n
(nähdä, epäsäännöllinen), raportoida
3. opiskel/la, men/nä, pur/ra, juos/ta – infinitiivin tunnus on -la/-lä, -na/-nä, -ra/-rä, -(s)ta/-(s)tä, ja persoonapäätteen eteen tulee -e-: opiskele/n, mene/n, pure/n, juokse/n
olla, käsitellä, haistella, päätellä, kuvailla
4. vasta/ta, äly/tä – infinitiivin tunnus on -ta/-tä, ja persoonapäätteen eteen tulee a/ä: vastaa/n, älyä/n
pärjätä, huomata
5. vali/ta, tuomi/ta – infinitiivin tunnus on -(i)ta/-(i)tä, ja persoonapäätteen eteen tulee -itse-: valitse/n, tuomitse/n
tulkita

Varmista, että luokan seinällä on verbityypeistä mallisanat. Mallisanajulisteet voi tulostaa esimerkiksi täältä: https://blogs.helsinki.fi/vastaantulo/files/2019/08/Verbityypit_A4.pdf
https://blogs.helsinki.fi/vastaantulo/files/2019/08/Verbityypit_A3.pdf

Oppilastehtävissä kiinnitetään erityishuomiota tekstissä esiintyviin kolmannen verbityypin verbeihin. Verbityyppiä kutsutaan usein e-verbiksi, koska persoonapäätteen eteen tulee aina "ylimääräinen" e. Tässä verbityypissä esiintyy astevaihtelua eli KPT-vaihtelu. Verbien perusmuoto on heikkoasteinen (*käsitellä*) mutta persoonataivutusmuodot ovat vahva-asteisia (*käsitellen, käsittelit, käsittelee* jne). Kuten yleensä astevaihtelusanoissa, -st-yhtymä jää vaihtelun ulkopuolelle (*haistella* : *haistelen*, ei esim. **haisseen* tai **haiselen*). Tehtävässä usutetaan oppilaita muodostamaan kielenvastaisia muotoja ja ihmettelemään niitä, koska ilmiö vaatii huomiota. Kolmannen verbityypin -sta-loppuiset verbit (*juosta, nousta, haista, nuolaista, kirkaista, kiljaista, kipaista* jne.) nousevat tässä ihmeteltäviksi, koska ne näyttävät rikkovan astevaihtelusääntöä. Verbinmuodot kuten *nousen, haisen* ja *nuolaisen* voivat hahmottua myös *st:s*-tyyppiseksi astevaihteluksi, jota ei suomen kielen sanoissa muuten juuri ole.

Tehtävän tavoitteena voisi olla kielen taivutusmuodoista kiinnostuminen ja niiden kokeileva ihmettely.